

PAWLU XUEREB (4)

25 sena minn mewtu

ROBERT ALOISIO/robertaloisio@gmail.com

Il-Monument ta' Pawlu Xuereb fi Għnien Howard fir-Rabat

Pawlu Xuereb serva bħala Agent President ta' Malta bejn is-16 ta' Frar, 1987 u l-4 ta' April, 1989. Minn riċerka li għamilt f'dawn l-aħħar xhur, intbaht kemm Pawlu Xuereb, 25 sena wara mewtu, għadu maħbub sew, mhux biss minn niesu r-Rabtin, imma minn kull min b'xi mod sar jafu. Din hija l-aħħar parti ta' din is-serje.

SULDAT TAZ-ZOKKOR

In-neputija tiegħu, Josianne X. Azzopardi, qaltli kif, "Meta lahaq Agent President, kont nammira hafna fih is-sens ta' umiltà. Kien idahhakni xi ftit, narahom jifthulu l-bieb tal-Palazz u hu jferfer idu biex speċi jghidilhom li ma kellhomx għalfejn. Niftakru saħansitra jistenna fil-kju miegħi għand tal-hwejjeg meta morna ftit qabel it-tieg biex nipprovwahom. Kien hemm hafna nies u baqa' jistenna fil-kju wara kulhadd."

Joe Debono, li kien jehodlu l-gazzetti d-dar kull filghodu, jghid hekk: "Pawlu kien Rabi bħali u niftakru sew fil-każin tal-futbol u fil-bar ta' Triq il-Kbira. Kien raġel rispettat u maħbub minn ta' madwaru... Konna għadna zgħar u konna nin-

zlu taht is-Saqqajja biex niddubbaw xi lift għall-Belt. Konna ninzertawh niezel lejn il-Parlament, u kien irikkibna, xi erbgha jew hamsa, fil-vann bil-ħgieg Anglia li kellu, niftakar hafna karti fuq wara tal-vann, probabbli tal-Parlament."

Tliet gimghat wara l-mewt ta' Pawlu Xuereb, Dr Alfred Sant, bħala Kap tal-Oppożizzjoni, kien għamel diskors mil-isbaħ dwaru fil-Parlament, fejn fost l-oħrajn qal hekk:

"Is-Sur Pawlu Xuereb kien wiehed min-nies f'pajjizna li barra milli kien sultat tal-azzar kien ukoll sultat taz-zokkor. Dan qed ngħidu fis-sens li l-umanità tiegħu kienet tigi qabel koll. It-tifkiriet tiegħu li għandna jien u shabi huma li matul il-karriera twila tiegħu, hu baqa' sod u zamm fil-prinċipji tiegħu. Hu baqa' sod u zamm ukoll bħala bniedem li jaf kif jagħraf u jifhem lil shabu u lil dawk ta' madwaru, kif ukoll jibqa' jirrispetta lil kulhadd. Din hi r-raġuni għaliex baqa' jzomm ir-rispett ta' kulhadd."

HABIB TAT-TFAL

Marianna Galea Xuereb, neputija oħra ta' Pawlu

Xuereb, dawlitni fuq aspett ieħor ta' dan il-personaġġ interessanti: "Zijuwi kien dejjem *champion* tad-drittijiet raġonevoli tat-tfal. Niftakar li kull meta bħala tifla kont inkun ma niflahx id-dar, kien jigi jarani u r-rigali tiegħu kienu kważi dejjem ikunu kotba u xi biċċa ċik-kulata mill-aħjar li jkun jista' jaffordja."

"Kien bażikament grazzi għalih li jien irnexxieli nibqa' l-iskola wara l-Form 5, għax li kien għal ommi jien mort naħdem f'fabbrica... Riduni wkoll li bilfors nagħzel bħala *special subjects* Housecraft u Needlework wara l-Form 2. Izda jien ridt ix-xjenzi..."

"Meta z-Ziju Paul sar jaf bl-indhil ta' ommi, kellem waħdu lil missieri waħda sew... u wara gab id-diskors quddiem ommi u xi zijiet ukoll u bil-pulit tahom *lecture* li l-ikbar dover tal-genituri lejn l-ulied hu li jiżguraw li uliedhom jitgħallmu dak kollu li huma kapaci u jifilhu jitgħallmu bħala individwi għax it-tfal huma kollha differenti."

"Lili għeni wkoll il-fatt li ftit wara," qaltli Marianna, "f'nofs is-sebghinijiet, Min-toff għadda ligi li kulhadd għandu jibqa' l-iskola sa 16-il sena – probabbli fuq insistenza wkoll ta' Paul Xuereb ukoll li sa dak iż-żmien kien induna kemm genituri Maltin kienu qegħdin jostakolaw serjament l-oportunitajiet ta' edukazzjoni tajba għal uliedhom."

FOND GHAT-TFAL TAL-ISTITUT

In-neputija Josianne tghid li, "Peress li z-ziju Paul dam ftit ma żżewweg jien kelli l-oportunità li nilhaq ingawdih u nsir nafu sew. Għaddejta hafna żmien minn tfuliti ngħix għand innanna, speċjalment fis-sajf u għalhekk liz-ziju Paul kont hafna viċin tiegħu. Mhux jien biss, izda tista' tghid in-neputijiet kollha, għaliex hu kien jiehu interess kbir fina kollha u kien dejjem hemm għalina meta jkollna bżonn xi għajnuna. Kien hemm ukoll meta hass li kellu jagħtina mhux biss xi parir, izda xi tbeżbiża wkoll u għalhekk nista' ngħid li trabbejt b'ċertu dixxiplina kif ukoll sens kbir soċjali, għaliex dak kien li dejjem rajt jien min-

nu."

Qabel ma bdiet l-Istrina u kampanji oħrajn aktar organizzati, "meta kien Agent President kien beda jiġbor il-flus għat-tfal tal-istitut biex igemmgħalhom xi haġa l-bank, halli meta joħorġu jkollhom diġà xi haġa mfaddla." Josianne tghid, "Ma nafx x'sar minnha din l-idea u jekk għadhiex issir. Kont naraha idea tajba hafna jien."

XTARA L-KAROZZA PRESIDENZJALI

Godwin Sharples, l-iżgħar neputi ta' Pawlu Xuereb, qalli "Għandi hafna memorji tiegħu izda dawk li jibqgħu f'moħħi huma kemm kien bniedem onest u kemm kien kontra n-nepotiżmu u dak kollu li jkisser il-ħbiberija bejn innies... Kien frugali għax kellu prijoritajiet importanti. Kien dedikat u ta' rispett. Mhux l-ewwel darba li kelli xi battibekk miegħu, izda illum li jiena 'ixjeħ u eghref' indunajt kemm kellu raġun."

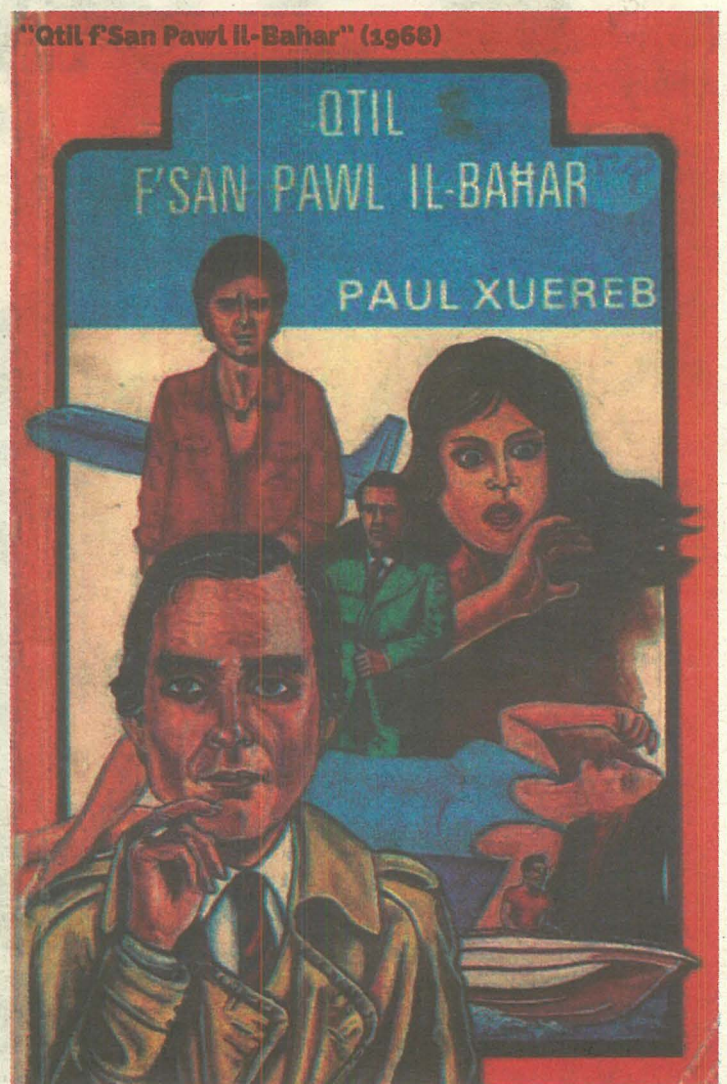
"Kien iħobb l-arti, il-letteratura, il-mużika u dak kollu li jagħmel il-bniedem sabiex isebbaħ u jferraħ. Niftakru jigi għand in-nanna bit-Toddy, kelb tal-poodle abjad, għax kien iħobb jim-

xi. Kellu dedikazzjoni u rispett kbir lejn ommu u jisma' dak kollu li kienet tghidli anki l-prietki."

"Kulhadd kien iħobbu għax kien gentlom, jekk jagħtik kelma jzommha. Fil-politika jeżistu jew almenu kienu jeżistu nies bħalu; il-lum anqas għax kulhadd moħħu fit-titli u poter. Il-karozza Peugeot li kien juża waqt li kien Agent President, xtraha wara li rtira sabiex ma jhallix lin-nies iħallsu għall-manteniment tagħha. Viżti ministerjali anke f'pajjzi oħrajn kien iħallashom minn butu. Kemm għandhom x'jitgħallmu l-politikanti tal-lum!"

SOĖJALIST VERU

Godwin Sharples komplja jghidli kif missieru, "li kien jigi ta' warajh, kien jammirah hafna, mhux biss għax ikbar minnu, izda wkoll għax kien jagħtih diversi pariri. Liz-ziju 'Polly' għax hekk kienu jsibuh tal-familja, kulhadd kien isellimlu mhux għax kien fil-politika imma għax kien onest u jħobb jghin. Ohtu Tessie kienet tixba' tibghat lura bdiewa u raħħala li kienu jigu bil-qfief tal-frott halli jirringrazzjawh. Hafnu kien jiehdu għalihom għax

Is-Sinjura Edwige Xuereb fl-1988

ma kienx jaċċetta rigali u jien drajt b'halu. Jgħidli li r-rigali jorbtuk u jgħibuk obbligat.

"Kien Soċjalist ta' veru u jemmen fi Kristu. Kien iħobb ir-Rabat, raħal twelidu. Kien hu li poġġa l-ewwel gebla tal-Każin Laburista tar-Rabat (il-ftuħ uffiċjali kien sar fil-11 ta' Diċembru, 1969 mill-mexxej Dom Mintoff u tbierek mill-Arċipriet tar-Rabat Dun Pawl Attard) u kien kruċjali fi żmien turbulenti ta' bidla fit-tmexxija tal-pajjiz anke b'halu membru fil-Bord ta' Vigilanza u Dixxiplina tal-Partit Laburista.

"Il-ħbieb li kien iżomm b'halu ħbieb kienu l-ftit iżda kienu ta' veru. It-Tabib Daniel Micallef kien wiehed minnhom. Nies kbar jittqiesu kemm ikunu hallew impatt pożittiv f'ħajjet persuni oħra u jiena naħseb li z-ziju Paul kien wiehed mill-ftit nies li hallew ħafna pożittiv fil-karattru tiegħi u ta' dawh li kienu jafuh."

AWTUR TA' STEJGER TAD-DITEKTIVS

Pawlu Xuereb kien ukoll awtur ta' bosta kotba, rumanzi u novelli l-aktar stejjer tad-ditektivs, fosthom: "Il-Każ tat-tfajla Mahruqa (1966)", "Is-Serqa ta' Nicolas Cotoner" (1967), u "Qtil f'San Pawl il-Baħar" (1968) bid-ditektiv Saydon b'halu l-karattru ewlieni, "Runduvù" (1971), "Meta..." (1986) li rebaħ il-Premju Letterarju għal dik is-sena, u "Pitiross li gie Malta u Stejjer Oħra" (1989). Forsi xi wħud jiftakru li "Runduvù" kien inħadem ukoll b'halu film għat-televiżjoni, li fih kienet ħadet sehem Gemma Portelli.

Il-Professor Charles Brif-

fa jgħid hekk dwar Pawlu Xuereb, in-novellista: "Il-karriera mħallta ta' Xuereb, l-ewwel b'halu ġurnalista mbagħad b'halu politiku attiv, offrietli opportunità li jiffamiljarizza ruħu sew mad-diversi ambjenti Maltin li taw karattri differenti, karattri ta' gżira li magħha n-novellist kellu kuntatt intimu. Jekk inħarsu lejn ruħ il-kelma nsibu awtur li jifli u jippenetra moħħ il-bnedmin ta' madwaru biex jikxef karatteristiċi tipiċi ta' gżirina."

KITTIEB REALISTA

Briffa jieħu b'halu eżempju l-karattru tal-Iskartoċċ mill-

gabra ta' novelli "Meta...", u jgħid li, "Fil-grajja ta' Ġużeppi Aquilina, l-Iskartoċċ, li jikkaratterizza mentalità tradizzjonali fl-isfera tal-Mediterran ċentrali, hemm novella bbażata fuq ċirkostanza ordinarja ta' ħajja raħlija li tmiss mal-progress – l-Iskartoċċ huwa l-figura tipika tar-raħli goff u xogħlu ta' mekkanik iqarbru lejn l-aġġornament tal-ħajja soċjali.

"Xuereb jaqbad dan il-karattru fi grajja speċifika u jikxiflu moħħu u ħajtu. Il-grajja qasira u sempliċi (tant hi sempliċi li din in-novella tista' faċilment issib postha f'antologija tat-tfal) imma qawwija bl-intensità għax tillumina diversi aspetti mill-ħajja ta' dan l-individwu b'impressjoni li tidher każwali. Hekk għandna ħjiel fuq ir-relazzjonijiet differenti ta' raġel ma' martu, ta' raġel ma' hu l-mara, u ta' ħaddiem mal-klijent tiegħu. L-enfasi hawn qiegħed fuq ir-rappreżentazzjoni tal-karattru u mhux fuq il-grajja...

"In-novelli ta' Xuereb huma fittizji imma ġeneralment jitrattaw il-ħajja kontemporanja b'mod realistiku għax il-karattri li jittellem fuqhom huma reġjonali u 'temporali'... għax huma Maltin ta' żmienna." ("In-Novella Maltija", 1999)

Lino Spiteri, kollega ta' Xuereb fil-politika u fil-letteratura, jgħid: "(Paul Xuereb) kien ukoll kittieb tajjeb, ta' novelli u rumanzi. Jien kont nurih xi novelli bikrin tiegħi u kien jgħidli fejn iħoss li nista' ntejjeb."

ħafna mill-kitbiet tiegħu, l-aktar dwar il-politika jinsabu f'"The Knight", "L-Ideal" u "Ix-Xewka". Kiteb ukoll "L-Ewropa tal-lum", "Żmienna, Fi Żmienna", u l-libretti għat-turisti, "The Roman Villa in History", "Catacombs of Malta" u "Gozo, a visit".

JIENA LIL ŻEWĠI APPOĠĠAJTU GHAX KIEN ONEST!

Pawlu Xuereb miet l-Ispitar San Luqa, fl-età ta' 71 sena, nhar is-6 ta' Settembru, 1994, wara li kien ilu madwar sena marid bil-kliwi. Huwa kien iżżewweġ lil Edwige mwielda Muscat minn Raħal Ġdid fl-1974, meta kellu 51 sena, u fl-1980 kellhom tifla, Maria.

Edwige, li kellha żwieġ felici ta' 20 sena ma' Pawlu Xuereb, ma temminx li l-politika hija maħmuga. Huma xi politiċi li jħammguha.

Temmen li għad baqa' politiċi tal-affari tagħhom illum ukoll. Temmen li n-nisa tal-politiċi għandhom jappoġġjaw lil żwieġhom, iżda qaltli, "Jiena lil żewġi appoġġajtu għax kien onest!"

IMFAKKAR

Lil Pawlu Xuereb, il-Gvern tah Funeral Statali nhar id-9 ta' Settembru, 1994. L-Iskola Primarja tar-Rabat issemmiet għalih u hemm ukoll triq imsemmija għalih fl-istess lokalità fejn Xuereb twieled u għex.

Fil-Ġnien Howard tar-

Rabat, fejn Xuereb kien iħobb iqatta' hin ta' mistrieħ, hemm monument espressiv tiegħu tal-bronż, xogħol li l-iskultur Rabti Anton Agius għamel f'inqas minn sena mill-mewt ta' Xuereb.

F'Jum ir-Repubblika tal-2013, saru xi bidliet fil-mod kif jingħata Ġieħ ir-Repubblika, u hekk is-Sur Pawlu Xuereb, wara mewtu, sar Kumpann tal-Unur fl-Ordni Nazzjonali tal-Mertu, b'dan il-kliem: "Malta qed tonora lil Paul Xuereb, b'rikonoxximent tal-kontribut eċċezzjonali tiegħu lejn l-iżvilupp politiku ta' Malta u għall-ġid komuni tal-poplu Malti."

Fl-2018, waħda mill-kmamar statali inawgurati fil-Palazz ta' Sant'Anton mill-President Marie-Louise Coleiro Preca, giet iddedikata lil Pawlu Xuereb.

HAJR

ħajr lil dawh kollha li tawni tagħrif dwar Pawlu Xuereb jew irrakkontawli l-esperjenza diretta tagħhom, biex stajt nikteb din is-serje ta' artikli, b'mod speċjali lill-armla tiegħu, is-Sinjura Edwige Xuereb, in-neputijiet tiegħu Josianne X. Azzopardi, Marianna Galea Xuereb u Godwin Sharples, Dr. Alfred Sant MEP, il-Ministru Evarist Bartolo, Dr. Joe Brincat, is-Sur Leo Brincat, is-Sur Peter Calamatta, is-Sur Alfred Aquilina, is-Sur Philip Borg, u s-Sur Louis Azzopardi.

Tmjem

